

Strūklaka' 2008

Verners Švābs. Prezidentes. Režisore Liena Šmukste. Jaunais Rīgas teātris

UNDĪNE ADAMAITE

Marsels Dišāns 1915.gadā radīja terminu *ready – made*, ar kuru viņš apzīmēja ikdienišķu priekšmetu, kam mākslinieks piešķir mākslas darba statusu. Dišāns uzsvēra, ka svarīgi ir izvēlēties priekšmetu, kurš cilvēku absolūti neinteresē un kuru nav nedz patīkami, nedz nepatīkami skatīties. Dadaisma prereakcija uz 1.Pasaules kara šausmām bija jauns mākslas virziens, radies no dziļa nihilisma, dumpja enerģijas, kas mākslā pielūdza «tūrās idiotijas» un «neko» likumu. Kopš šiem laikiem un vēl agrāk cilvēki aktīvi strīdējušies, kas var būt mākslas sarunas objekts un kas — ne. Un būtu lieki izsamist, jo ne jau pirmo reizi latviešu mākslā sarunas priekšmets ir eks-krementi — skat. kaut vai Lailas Pakalniņas filmu *Pitons*; un pat par jauku atzītājā Vara Braslas filmā *Ūdensbumbra resnajam runcim* ir aina ar zirgāboliem kastītē.

Arī Lienas Šmukstes diplomdarba izrāde saasina šo jautājumu. Tiesa, bez «dumpja enerģijas», «dziļa nihilisma», «tūrās idiotijas» un «nekā» pielūgsmes. Veidojas diezgan interesanta kombinācija, savienojoties režisores lirismam (kas neizslēdz asprātību un melno humoru) un vēlmei iedziļināties ar autora panka enerģiju un vēlmi pārkāpt likumus.



Andis Strods, Ivars Krasts un Ģirts Krūmiņš JRT jauniestudējumā *Prezidentes*. FOTO — GINTS MĀLDERIS

DIZAINS. NĀKOTNE 2008



Dizains LV

1. - 19. oktobris

Dekoratīvās mākslas un dizaina muzejs

Skārņu iela 10/20, Rīga

Latvijas dizaina spožākie sasniegumi - ANNA BARONS, CHILLI, COPPA, KATE, NAKTS MĒBELES, PAA VANNAS, PURPURS, RAUZAS KOMPĀNIJA, STUDIJA NATURALS, Latvijas mākslas akadēmija un Rīgas Dizaina un mākslas vidusskola.

Izstāde **exports@home**, 16. oktobris - 16. novembris

Latvijas Arhitektūras muzejs, Mazā pils iela 19

Spices gadatirgus, 25., 26. oktobris

Mēbeļu un interjera centrs SPICE, Jaunmoku iela 13

organizē:

d/c

dizaina informācijas centrs

atbalsta:



informatīvi atbalsta:

DS

Diena

DEKO

DELFI

V.Švāba darbi tiek raksturoti kā skatoloģijas paraugi — pārpilni ar sirreālu nežēlību un degradāciju.

Lienas Šmukstas debijas darbam — austriešu dramaturga Vernera Švāba «fekāliju drāmas» — pirmajai lugas *Prezidentes* iestudējumam nevar piemērot emocionālu neitralitāti. Te sarunas nevijas ap kaut ko, kas nav ne patīkams, ne nepatīkams. Ir pat ļoti nepatīkams. Nepatīkams ausij. No vizuālā viedokļa reālistiskā vide ar precīziem nelieliem tēlainības akcentiem (TV/kino tukšgaitā nirbošais ekrāns lēni atveras kā skatuves priekšskats un skatam atklājas sērijveida dzīvokļa virtuve) ir pat ļoti tīkama un veido kontrastu ar atgrūšanas instinktus kairinošo valodu. Kā nebūs glīti, ja no jaunā scenogrāfa Reiņa Suhanova parafrāzes par Dišāna *Strūklaku* (otrādi apgriezta pisuāra, 1917.), kas izrādes beigās nobrauc no šporbēniņiem otrādi apgrieza klozetpoda izskatā, birst pat sudraba izmantojotā romantiskā metafora teātrī, kas simbolizē zemes bērnu ilgas pēc «kaut kā cēla, nezināma» — elementāras mīlestības un laimes, kas bieži izrādās tik neelementāra. Lai cik zaimojošs šāds apgalvojums šķistu tiem, kas izrādi raksturo kā «sū...» gan pēc formas, gan saturā (skat. skatītāju viedokļus JRT mājaslapā), tomēr nevar nepamanīt, ka savā uzbūvē gan luga, gan izrāde zem groteskā un hiperboliskā uzslāņojuma, neglītā estētikas un vienkārši kaku naturālistiska apraksta, piedošanu, ir tipisks romantiskās mākslas paraugs ar melodramas struktūru.

Un jā, ir arī «dziļas domas», vismaz dažas, lai kā šis vārdu savienojums nebūtu asprātīgi apsmiets pašā izrādē, kas man ļoti patika. Neredzu būtisku atšķirību starp trīs padzīvojošu sieviešu romantiskajiem sapņiem (pat ja tiem ir pornofilmu raksturs) šajā izrādē un daudz rozīgākajās un labāk smaržojošajās Holivudas melodramās. Ar ko principiāli atšķiras emancipētā sievišķā Samantas pārkāpšana sev pāri, Valentīndienā gulot kailai uz galda ar pašdarinātiem suši uz vēdera, kamēr mīļotais kavējas un kavējas, no Maridlas cerības, tīrot aizdam-

bētas atejas, atrast kādu uzmanības apliecinājumu sev? Un atrod ar! Franču smaržas no mācītāja! Manuprāt, atšķirīgs ir tikai tonis, konteksts un vārdu krājums.

Izrādē melodramatiskās, arī ironiskās noskaņas tiek audzētas, izmantojot visu laiku šķīstākā un gaišākā mūzikla *Mūzikas skaņas* motīvu *Ēdelleiss* — *tīrs un balts*, ko draudzenes, drīzāk, liktenbiedres dzied gītāras pavādībā starplaikos starp reklāmpauzēm, sēdētājiem pa televizoru Romas pāvesta uzrunu. Man precīza šķiet V.Švāba doma, ka sievietes alkas pēc sev adresētiem patiesiem uzmanības apliecinājumiem dažkārt tiešām pieņem šausminošus apmērus un izteiksmi.

Tāpēc ir labi, ka izrādē Ernū, Grētu un Maridlu spēlē aktieri vīrieši — Ivars Krasts, Ģirts Krūmiņš un Andis Strods, atsvešinātība šajā gadījumā ir obligāti nepieciešama. Jāatzīst, ka viņi to dara smalkjūtīgi, bez stulba karikējuma. Aktieri meistarīgi rāda, kā trīs sieviešu draudzība kļūst par cīņu. Piekrītu draugiem, kas norādīja, kas izrādē var saskatīt līdzību ar M.Makdonas *Vientulīgajiem rietumiem*. Esam pat nenovīdīgi uz otra sapni, tāpēc nojaucam arī to. Tikai Makdona ir daudz talantīgāks un nesalīdzināmi virtuozāk žonglē ar «melno estētiku» un paradoksālajām situācijām, nenonākot labas gaumes kruscelēs.

Lai arī atlieku malā kolēģes nesavtīgi atnes-to biezo Umberto Eko sastādīto pētījumu *Par neglīto*, tas tomēr ir cits mērogs, tāpat arī izkopētās lapas par Antonena Arto nežēlības teoriju (viņam noteikti šī izrāde šķistu par maigu un romantiski liekulīgu), tomēr izprotu un cieniu režisores Lienas Šmukstes vēlēšanos reaģēt uz savu laiku — neskaidru domu sabiedriskajā telpā (paklausieties, cik vulgāri vienkāršoti un agresīvi tiek cīlāti ticības jautājumi), cilvēku vientulības augšanu augumā. Nenoliedzu, ka varēja būt precīzāk un jaudīgāk, tomēr uzskatu, ka režisorei ir izdevies uznest uz skatuves komentāru mūsu sabiedrības baisajam strēbeklim, kur viss kopā — miesīgi un lilijbalti sapņi, reliģija, gulaša konservi un ateja, un agresīva muldēšana, muldēšana, muldēšana visam pāri. ♦